

prije svega odnosi na razvoj novih vrijednosti i etike te na izgrađivanje novih društvenih zakonitosti i mehanizama, što bi trebalo dovesti do zaustavljanja uništavanja okoliša i takve re-produkcije ukupnog društvenog života na planetu Zemlji koji ne bi dovodio u pitanje (prirodne) osnove života. Ekonomska kvaziracionalnost namjesto skupne racionalnosti glavna je snaga iza Znanosti (prirodne i tehničke) i Tehnologije. Humanističke i društvene znanosti imat će zadatak da to pokušaju demistificirati.

Pred kraj ovog dijela knjige autor razmatra odnos okoliša i poslova (zaposlenja) u suvremenom svijetu te nove modele blagostanja. Poglavlje na kraju same knjige posvećeno je obrazovanju i kulturi. Nešto opsežnija zabilješka o tome: obrazovni sustavi niti po strukturi niti po sadržaju nisu pripremljeni za suvremene razvojno-»okolišne« izazove. Sve je usmjereno na školske predmete, kolegije, discipline te na postizanje kvalifikacija. Sve se testira i objektivno mjeri. Obrazovanje za odgovornost formalni je cilj koji se u praksi obrazovanja nedovoljno afirmira. Sadržaji *curriculum*a su partikularni i ne dosežu se odgovori na pitanja koja postavlja ekološka kriza. Predmetna struktura obrazovanja mora biti inovirana a edukacija edukatora (*teacher-training*) stubokom izmijenjena. Obrazovanje odraslih mora pružiti odgovore na pitanja koja dolaze od ekološkog restrukturiranja biznisa, kućanstava i lokalnih uprava.

Zanimljivo je da knjiga nema zaključak. Čini se tako kao da se razmatranja sadržana u knjizi naprosto nastavljaju. Planet je naš zajednički dom. Samo umni bolesnici razaraju vlastiti dom. Riječ je o tome da se to konačno shvati i počne djelovati, postupno ali stvarno.

Vrijednost knjige je prije svega u tome što potiče na razmišljanje i traganje za odgovorima. Iznese misli nisu tek puka spekulacija, već su nastale iz gustog prožimanja sa zbiljom svijeta, posebno Europe.

Eventualno pitanje nedostatka sustavnosti u sadržajnoj strukturi ovdje je besmisleno postaviti. Autor sustavno otvara pitanja i potiče na razmišljanje. U tome je ova knjiga itekako sustavna.

Vladimir Lay

Karl Bruckmeier

STRATEGIEN GLOBALER UMWELTPOLITIK

»Umwelt und Entwicklung« in den Nord-Süd-Beziehungen

Westfälisches Dampfboot, Münster 1994, 294 str.

Kao što je globaliziranje ekoloških problema nakon svjetske konferencije u Stockholmu dospjelo u svijest javnosti, isto je tako i problem »okoliša i razvoja«, kao »šifra« za održivi razvoj (još uvijek nejasan put s onu stranu vladajućeg modela: »moderniziranje kao industrijaliziranje«) nastupio u svijesti javnosti.¹

Podnaslov ove knjige, »Okoliš i razvoj« u odnosima Sjever-Jug, označuje temeljni aspekt autorove analize strategija globalne politike prema okolišu (*Umweltpolitik* = politika prema okolišu/ekološka politika), a osobito »održivog razvoja«. Bitna pretpostavka od koje autor polazi jest teza da današnji svijet nije jedinstven, već se u njemu izrazito prepoznaju »dva svijeta« – razvijeni industrijski sjever i nerazvijeni, uglavnom agrarni jug. Različi-

1 Karl Bruckmeier, sociolog, rođen 1952. Provodi empirijska društvena istraživanja u različitim institucijama u Berlinu, a među inima i u Znanstvenom centru (*Wissenschaftszentrum*). Objavljivao je radove iz područja humane ekologije, socijalnih pokreta, ekološke politike itd., kao na primjer: *Kritik der Organisationsgesellschaft* (Münster, 1988), *Die Bürgerbewegungen in der DDR und in den ostdeutschen Bundesländern* /u koaut. s Gerda Haufe/ (Opladen, 1993).

tost ovih svjetova logično ukazuje na nedjelotvornost primjene bilo koje globalne strategije (i to ne samo prema okolišu). Ozbiljnija analiza globalnih fenomena, pa i onih koji se pojavljuju kao njihovi epifenomeni, ne bi smjela ispustiti ovu dimenziju. To i u praksi potvrđuju sami rezultati dosad primjenjivanih strategija različitog opsega. U posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća sve se više naglašavaju dvije suprotne teze. Jedno su velike nade i želja za jedinstvom svijeta, stvaranjem svjetske zajednice itd., a s druge strane, spomenuta podjela dvaju svjetova koji nemaju jednake izgleda i perspektive u postojećoj razvojnoj i civilizacijskoj paradigmi modernog društva. Tako se želje i stvarnost razlikuju.

Jedno od obilježja razvojnih disproporcija Sjever–Jug počiva na činjenici da se i stanje okoliša u njima razlikuje. Razvijena društva percipiraju se zagađenijima od nerazvijenih, što zapravo i jesu globalno gledajući. Međutim zagađenje se (kao opći pojam) sve više izjednačava u ovom svijetu uslijed njegove globalizacije, pa se razlikuju tendencije u razvoju i tendencije u stanju okoliša. Razvijenije industrijske zemlje ulažu velike napore u to da se stanje zagađenja u njima barem ne povećava – ako se već ne smanjuje – što u financijskom i tehnološkom pogledu nerazvijene zemlje ne mogu postići. Nerazvijeni Jug nedovoljno je razvijen i sve zagađeniji, a razvijeni sjever sve razvijeniji i manje zagađen. Naravno, i on je pogođen entropijskim posljedicama globalnih razmjera, koje donosi moderno društvo. Moderno društvo, koristeći svoju industrijaliziranost kao »pozicijsko dobro« uvozi prirodne resurse a izvozi zagađenje (Altwater, 1992).

Ovakvo stanje daje za pravo onima koji u njemu vide trajni izvor konflikata između razvijenih i nerazvijenih, što u kontekstu strategije održivog razvoja svakako umanjuje šanse globalne održivosti. Pitanje je pridonosi li dekonstrukcija socijalizma šansama »održivog razvoja«? U zemljama

istočnog bloka stanje okoliša je, po mnogima, mnogo lošije nego u mnogim drugim zemljama, a posebno na Zapadu, budući da su ekološki problemi prikrivani jer »nisu smjeli postojati«.²

U ovoj je knjizi autorov cilj analizirati dosadašnju međunarodnu politiku prema okolišu, a prije svega programe OUN-a, u kontekstu nekoliko važnih pitanja: pod kojim pretpostavkama održivi razvoj može započeti i kako se može realizirati (90-ih godina) u uvjetima kriza i na Sjeveru i na Jugu? Koje se društvene, političke i ekonomske strukture moraju mijenjati, i u kojemu smjeru, da bi održivi razvoj postao općesvjetski? Koje se ekološkopolitičke koncepcije i strategije mogu koristiti u tom procesu?

Bruckmeier polazi od stajališta da se globalna politika prema okolišu, u praktično–djelatnom smislu, ne može zasnivati na modelu pomoći u katastrofama, već na dugoročnosti za koju nije dovoljno utemeljenje politike samo na socijalnoznansvenim i prirodnoznansvenim spoznajama te političkom djelovanju koje polazi od etičkih i moralnih motiva. Pomoć uvijek ostaje samo pomoć, čije značenje nikako ne treba umanjivati, a etička načela i moralnost često postaju alibi za druge ciljeve koji se ostvaruju preko pomoći. To potvrđuje i dosadašnje iskustvo, pa i konstatacije da su osamdesete godine za nerazvijene zemlje izgubljeno desetljeće.³

Knjiga je podijeljena u tri dijela: *Teorije: globalno društvo (Interakcija između ekonomije, politike, društva i prirode)*, *Akteri i arene (Ekološke razvojne koncepcije i razvojna politika)* i *Strategije i procesi (Ekologiziranje razvojne politike)*.

U prvom dijelu (23–147) analizira se nastanak uzroka različitih oblika razaranja

- 2 Nissen, S. (1992). *Modernisierung nach dem Sozialismus. Ökologische und ökonomische Probleme der Transformation*. Marburg: Metropolis.
- 3 *World Development Report 1990: Poverty*. New York. Published for the World Bank. Str 7.

okoliša koji su utkani u strukturu globalnog sustava i odnose Sjever–Jug. U drugom dijelu (149–208) autor kritički analizira dosadašnje ekološke razvojne koncepte i razvojnopolitičku praksu, a u trećem dijelu (209–274) piše o okvirima strategije razvojne politike i ekološkim razvojnim strategijama.

Raspravljajući o uzrocima razaranja okoliša (*Umweltzerstörung*), Bruckmeier kritički napominje da je *management* model zaštite okoliša, po kojemu se u tijeku »upravljanja« okolišem mogu otkrivati i uspješno rješavati problemi zaštite okoliša, i to promjenom ponašanja, očito nedostatan model jer previđa da se radi o vrlo kompleksnom fenomenu koji počiva na sinergetičkim utjecajima, da često djeluju (nevidljive i neočekivane) intervenirajuće varijable, da se koncepti prenose iz razvijenih u nerazvijene zemlje (iz potpuno drugačijih kulturnih tradicija i sredina). On smatra da se u svakoj mogućoj djelatnoj koncepciji moraju uzimati u obzir konkretnosti historijskih oblika i uzroka razaranja okoliša, odnosno također tražiti uzroci. Njihovo ignoriranje ili jednostavno zanemarivanje može voditi različitim redukcionizmima, na koje autor i upozorava. Redukcionizmi slijede iz dviju suprotnih teorijskih pozicija o odnosu društva i prirode. Prva (po ekolozima) smatra da je društvo epifenomen prirode, iz koje slijedi ekološki redukcionizam. Druga polazi od teze da je priroda epifenomen društva, iz čega slijede ekonomski, politički i drugi redukcionizmi. Problem se također ne može reducirati na individualnu razinu. Ovakav redukcionizam polazi od teze da postoje »socijalni delikventi«, pa slijedom toga i »ekološki delikventi« koji mogu promijeniti svoje ponašanje. U međunarodnoj politici o okolišu i problemima (osobito Juga) ključnu ulogu imaju industrijske zemlje i međunarodne organizacije.

Raspravljajući o političkim i ekonomskim teorijama razvoja, autor naglašava da se dosadašnja razvojna ekonomija (u neg-

dašnjim kolonijama) događala pod dvjema paradigmatama društvenih razvojnih procesa. To su teorije **modernizacije** i **teorije ovisnosti**, koje su uključivale tri bitna procesa: rast, industrijalizaciju i modernizaciju. Oni predstavljaju ujedno i tri dimenzije: privrednu, tehničku i kulturnu (46). Obje paradigme su danas izgubile na značenju, iako se neki njihovi elementi danas prihvaćaju – primjerice u »fordizmu«. Modernizacija je zapravo značila svjesno prenošenje europske slike o sebi u izvaneuropska društva.

Za potpuniju konkretnu historijsku analizu ekoloških problema na globalnoj razini, za koju se autor zalaže, potrebna su dva teorijska segmenta: sistemska analiza koja rekonstruira kapitalističko podružvljavanje i kulturna analiza koja rekonstruira forme svijesti odnošenja između prirode i društva (86). U daljnjoj analizi autor raspravlja (s gledišta sistemske analize) o pitanju razvoja i razaranja prirode (okoliša), rekonstruirajući interakciju priroda–društvo, kao pitanje političke ekonomije razaranja okoliša i političke ekologije razvoja.

Raspravljajući o kulturološkim aspektima, Bruckmeier smatra da kultura nije univerzalistički globalni sustav, nego mnoštvo različitih kulturnih vrijednosnih sustava, pa se ekonomskim sistemskim analizama ne mogu rekonstruirati niti razriješiti odnosi između društva i prirode, a niti njihova kulturna nadgradnja. Kultura se ne može reducirati na funkcionalne mehanizme posredovanja između ekonomije i prirode (116), kako je to činila klasična kulturna ekologija i humana ekologija (118). »Svjetska kultura« (*Weltkultur*) kao pojam odnosi se na razorene forme »industrijske kulture« koja se kao »svjetska monokultura« proširila na putu modernizacije« (122). Kultura zapravo predstavlja historijski nestale i danas postojeće razlike između država, društava i (lokalnih) zajednica. U rekonstrukciji društvenog razvoja susrećemo dvije razvojne koncepcije – s kulturološkog gle-

dišta dva modela: »zapadni model« i »au-
tohtoni model«. Prvi počiva na inovaci-
jama, prilagođavanju i difuziji kulturnih
uzoraka koji mogu biti integrirani, a dru-
gi na primjeni »urođenog« znanja, vlasti-
tih tehnologija i na kulturno oblikovanim
predodžbama razvoja.

U 80-im godinama u Njemačkoj su oživ-
jela dva tipa analize odnosa okoliša i raz-
voja. Jedno je **razvojna etnologija**, koja
polazi od teze da se razvojem (kao kultur-
nim promjenama) ne može jednostavno
upravljati »racionalnim projektmanage-
mentom« (127), a druga je **kulturna eko-
logija**, koja se razvila u neeuropskim
društvima (Steward). Upravo kulturna
ekologija pokazuje da se društvo mora
shvatiti kao sustav, ali ne samo kao sustav
proizvodnje nego i kao životna forma ne-
ke društvene zajednice u odnosima ljudi
prema prirodi: da su mogući različiti ana-
litički modeli u interakcijama s prirodom;
da su socijalne institucije »isječici« između
kulture, društva i prirode; da interakcija
priroda–društvo mora biti konkretizirana
ne samo na teorijskoj nego i na historij-
skoj razini analize itd. (130). Navedeni
stavovi predstavljaju i izvjesni rezime do-
prinosa kulturne ekologije analizi odnosa
priroda–društvo.

Promatranjem odnosa priroda–društvo
na globalnoj razini, danas je svjetsko
društvo »prisilna zajednica rizika« ili, ka-
ko bi Moltmann rekao, »zajednički objekt
uništavanja«,⁴ pa Bruckmeier smatra da bi
za analize prirode u svjetskom društvu
bile potrebne tri veličine: teritorijalnost
(država, politika), način proizvodnje (tr-
žište, ekonomija) i kultura (civilno druš-
tvo, društvo)/134/. U društvenoj se teoriji
ove dimenzije ne mogu reducirati na po-
jedine aspekte a istodobno pretendirati
na cjelovito objašnjenje problema.

Drugi dio knjige (*Akteure und Arenen*)
sadržava dva problemska sklopa: ekološ-
ke razvojne koncepte i njihove aktere te
razaranja okoliša i razvojnu pomoć.
Bruckmeier propituje domete triju eko-

loških razvojnih koncepcija: »World Con-
servation Strategy«, »Ecodevelopment« i
»Sustainable Development« te upozorava
na neke slabosti koje se očituju u njihovoj
praksi, odnosno mogućnosti primjene.
Prigovara im (177) da su sve tri orijentira-
ne na probleme, a nisu upućene sasvim
određenim subjektima; da pokušavaju
ekološke djelatne norme neposredno uz-
dići na razinu političkih normi, pa je lo-
gično da ostaju zarobljene u »ekološkom
redukcionizmu« i »naturalizmu«. U njima
je također nejasno koje sve promjene tra-
ba napraviti, pa ostaju »raspolovljene« iz-
među aktivističkog razvojnog koncepta
(aktivizma) i razvojnog procesa koji ob-
jektivno oslikava stanje stvari. Bruckmei-
er naime u svojoj knjizi polazi od razliko-
vanja između »konceptata« koji predstavl-
ljaju konstrukcije i naša htijenja i stvarno-
sti kao objektivnog događanja. Iz tih raz-
loga problemi ostaju na općoj razini zah-
vaćanja, osim pojedinačnih empirijskih
studija. U tom kontekstu Bruckmeier kri-
tizira i neke slabosti sociologije razvoja
(179–184).

Dosadašnja kritika razvoja u kontekstu
politike prema okolišu pokazala je da je
globalna ekološka politika još uvijek pri-
lično pod utjecajem tradicionalnih struk-
tura moći, njezinih formi i raspodjele. Iz-
gradnjom struktura »civilnog društva« na
nacionalnoj i internacionalnoj razini, stan-
je bi se moglo promijeniti. Sadašnje stan-
je na međunarodnom planu karakterizira
politika zaštite industrijski razvijenih
nacija preko međunarodnih ekonomskih,
političkih, financijskih, pa i ekoloških »re-
žima«, tj. pravila, organizacija i standarda.
Isto se tako vrlo jasno zamjećuje da se iz
dosadašnjih odnosa (nesigurnost i nestabi-
lnost u svijetu: moćni blokovi, funda-
mentalizmi, ratovi...) prepoznaju poslje-
dice za nerazvijene zemlje, a jedna od njih
jest »scenarij« da se i UN pretvaraju u

4 Moltmann, J. (1987). *Gott in der Schöpfung. Ökologische Schöpfungslehre*. München: Kaiser, str. 146.

militaristički organ nasuprot nerazvijenim zemljama Juga. Iz toga scenarija istodobnosti povijesno neistodobnih i proturječnih procesa kao posljedica ne slijedi orijentacija na utopijski uzor iz kojega bi se eventualno mogla snažiti ideja ekološkog ili s prirodom pomirenog društva. U trećem dijelu knjige (*Strategien und Prozesse*) Bruckmeier piše o okvirnim strategijama razvojne politike i ekološkim strategijama razvoja.

S obzirom na odnos prema političkoj moći, mogu se razlikovati dva suprotna pola. Na jednoj strani je strukturno prilagođavanje, kao autoritarno prihvaćanje (kroz prisilu), a na drugoj strani je *people centered development* kao dobrovoljno prihvaćanje neke strategije. Okvirne strategije (kao makrostrategije) mogu se odnositi na državnu, bilateralnu ili multilateralnu razinu razvojne politike (*command and control* i tržišno orijentirane) ili pak na »razvoj odozdo« (212). U tom smislu egzemplarno se analiziraju dvije strategije: strukturno prilagođavanje (»razvoj odozgo«) i bazične demokracije (»razvoj odozdo«). U kontekstu analize i kritike institucionalnog sistema modernog društva, na primjeren se način pozicionira nevladine organizacije (NGO) i neka načela suradnje.

U zaključnom dijelu knjige Bruckmeier postavlja pitanje pokazuje li sva dosadašnja diskusija o ekologiziranju ekonomije, politike i društva općenito u industrijskim zemljama i zemljama u razvoju, putove za društvo koje smisleno izražava pojam »održivo društvo«? Uvjet za takvo društvo jest korištenje sunčane energije i obnovljivih energetske izvora (264–265), ali prije toga se moraju pronaći rješenja za globalne ekološke probleme povezane s povećanim korištenjem obnovljivih izvora energije. Ekološka ekonomija (Georgescu-Roegen) uvela je predodžbu »treće energetske revolucije«.⁵ No, dok se ona ne dogodi, kontinuirano smanjenje trošenja energije u razvijenim zemljama Sjevera

neposredno je povezano s povećanim korištenjem obnovljivih energija.

I ova knjiga predstavlja prilog diskusijama o činjenici da društvo ne može bez energije i da je povećana potrošnja energije povezana s novim energetske rješenjima. Autor završava knjigu kratkim konstatacijama u obliku teza, a jedna od njih se svakako odnosi na globalne ekološke probleme kao problem Sjever–Jug. Održivi razvoj nije moguće pojmiti, u današnjim konstelacijama svjetskih odnosa, bez problematiziranja tog odnosa i razlikovanja između makropolitčkih postavki internacionalne ekološke politike i mikrosocijalne prakse ekoloških projekata reforme politike razvoja i ekološke politike. Tom kompleksu problema autor pribraja i prijedloge različitih ekonomskih rješenja, politiku kao alternativu ekonomiji, ekologiju kao alternativu ekonomiji i politici, ekološki način proizvodnje kao općedruštvenu razvojnu koncepciju te internacionaliziranje države.

Ako se i ne složimo s nekim autorovim tezama i argumentacijom, nedvojbeno je činjenica da problem razvoja kao problem odnosa Sjever–Jug dodatno opterećuje ovu problematiku i da su globalne strategije bile nedovoljno konkretizirane, a njihovo ostvarivanje u pojedinim zemljama ili regijama ovisilo je o rasporedu svjetskih snaga i međunarodnih poredaka. Pitanje koje se načelno može postaviti jest sljedeće: može li uopće funkcionirati neka svjetska globalna strategija i ima li smisla ulagati toliko napora i sredstava za njenu izradbu, ako ona ne može promaknuti neku vlastitu zamisao jedne zemlje u od-

5 Prva energetska revolucija povezana je s »neolitskom revolucijom« (nastanak poljoprivrede koja je dovela do intenziviranja korištenja energije), a druga s »industrijskom revolucijom« (koja je zbog tehničkih mogućnosti potencirala potrošnju energije). Treća energetska revolucija (neki te promjene nazivaju »ekološka revolucija« /Meadows, D. i sur. *Die neuen Grenzen des Wachstums*, Stuttgart 1993:278/) vezana je uz korištenje solarne energije.

ređivanju i ostvarivanju budućnosti? Pitanje ne smjera na odbacivanje ideje o globalnoj strategiji, nego na uvjete u kojima se one donose i isključivost ciljeva koje pretpostavljaju. Sve su one do sada pretpostavljale mogućnost jednog svijeta na planetu, ostvarivanje kojega bi zapravo značilo žrtvovanje mnoštva svjetova, kultura i civilizacija. Možda i nije moguće nešto značajnije učiniti u promjeni smjera modernog društva, ali je moguće učiniti u promjeni načina na koji to čini moderno društvo.

Ivan Cifrić

Robert Hollinger

POSTMODERNISM AND THE SOCIAL SCIENCES. A THEMATIC APPROACH

SAGE Publications, Thousand Oaks / London / New Delhi, 1994, 191 str.

Literatura o postmodernizmu toliko je već obilna i raznovrsna da se danas s pravom postavlja pitanje njezina kritičkog vrednovanja. Problem otežava činjenica da ta literatura nije strogo vezana za jedno znanstveno područje nego zahvaća niz intelektualnih disciplina: filozofiju, književnu kritiku, kulturne studije, ekonomiju, sociologiju, kulturnu antropologiju, povijest, psihologiju i njihove raznovrsne interdisciplinarnе kombinacije. U svakoj od tih disciplina postmodernizam se interpretira na poseban, »disciplinarno« uvjetovan način, pri čemu opći okvir (ono što je svima zajedničko) ostaje poprilično mutan i pojmovno arbitraran. Tako se opći postmodernistički diskurs – u konačnom rezultatu – svodi na intelektualno i kvaziintelektualno svaštarenje koje nema nikakvu obvezu prema logičkom i kulturnopovijesnom poretku stvari. Taj gubitak logičke i kulturnopovijesne stro-

gosti bio je jednim od bitnih razloga koji je Hollingera naveo na propitivanje odnosa postmodernizma i socijalnih znanosti. Drugim riječima, on želi istražiti kako je kulturno-intelektualni okvir postmodernizma utjecao na kretanja u socijalnim znanostima, kako su ga one tematizirale i što je to za njih značilo.

Sučeljen s vrlo opsežnim materijalom, heterogenim pristupima i difuznim pojmovnim konstrukcijama, Hollinger se nalazio pred teškim metodičkim zadatkom da pomiri tematsku sveobuhvatnost i eksplikativnu koherentnost. Taj je zadatak riješio pribjegavajući visokoformaliziranoj artikulaciji sadržaja, tako da njegova nevelika knjiga, uz uvod (pod naslovom *Razumijevanje postmodernizma*), sadrži deset poglavlja: *Modernost, Prosvjetiteljstvo i socijalne znanosti, Modernost, Modernizam, Um, metode i vrijednosti, Od kritičke teorije do poststrukturalizma, Postmodernizam, identitet i sebstvo, Postmodernizam i društvo, Izazovi kritičke teorije, Postmodernizam: opći pogled, Kako je postmodernizam izmijenio socijalne znanosti*. I unutar svakog poglavlja tematika je toliko minuciozno razrađena da bi se moglo govoriti o formalističkoj redukciji sadržaja kao najvećoj vrlini i glavnom nedostatku knjige.

Hollinger ponajprije uvodi u igru, i pokušava definirati, bitne pojmove oko kojih se vrti cijela diskusija. *Prosvjetiteljski projekt* jest sklop ideja koji se može definirati sljedećim obilježjima: epistemološko jedinstvo čovječanstva; moralno jedinstvo čovječanstva (»čovječanstvo je vođeno univerzalnim racionalnim moralom«); istinski je slobodno i racionalno samo ono društvo koje se temelji na znanosti i univerzalnim vrijednostima; samo nas istina čini slobodnima, a neznanje je glavni uzrok nesreće i nemoralnosti. *Socijalne znanosti*, u njihovu suvremenom liku, mogu se definirati kao rezultat umovanja o čovjekovu postojanju, društvu, zajednici, metodologiji, vrijednostima, povijesti. No ono što tom umovanju daje